

Overweging 27 augustus 2017

???

Voor de gedachtebepaling van mijzelf en voor publicatie van de overweging heb ik altijd een titel boven mijn overweging staan. Een titel die ik meestal tijdens de preek niet noem. Maar in dit geval wil ik dat nadrukkelijk wel doen. Daarom staat de titel er nu juist niet boven.

De evangelietekst roept immers vragen bij ons op. De reactie van Jezus naar Petrus toe klinkt ruw en ongevoelig. In onze oren klinkt uit de mond van Petrus een opmerking die zijn bezorgdheid omtrent Jezus uitdrukt. Het antwoord van Jezus gaat in de tekst van Matteus helemaal niet op deze bezorgdheid in. Hij wijst Petrus op strenge toon zijn plaats achter Hem. Hij noemt Petrus zelfs satan. Ook dat vraagt verduidelijking. De plaats van Petrus is niet tegenover Jezus om met Hem in discussie te gaan over de weg die Hij gaat moet en Hem de les te lezen, maar achter Hem om Hem te volgen.

De betekenis van satan als duivel en de verzelfstandigde verpersoonlijking van het kwade bestond in de tijd van de Schrift niet. Waarmee niet gezegd is dat de satan een neutrale figuur is. Het is in ieder geval niet iemand die per se het goede met een mens voorheeft. Dat zien we bijvoorbeeld aan de beproevingen van Job die alles verliest door toedoen van de satan om de standvastigheid van Jobs geloof op de proef te stellen. De satan is de figuur van de tegenstrever die tegen de bedoeling van God ingaat; het is de aanklager die het slechtste in de mens veronderstelt en hem daarin beproeft; onder druk van de satan blijkt wat voor gehalte iemand heeft. Duidelijker kan ik het niet zeggen. We moeten bij satan afstappen van het Middeleeuwse beeld van de duivel. Anders begrijpen we helemaal niet wat er gezegd wordt. Satan verbeeldt alles wat ons probeert af te houden van hetgeen ons met God verbindt; alles wat ons verhindert om zijn weg te gaan.

In het Evangelie is Jezus degene die de wil van God vervult en Hij is de weg die zijn leerlingen moeten gaan om het pad van de levende Thora te bewandelen. In tijden van beproeving en onderdrukking kan daar een prijskaartje aanhangen, om het maar met een understatement te zeggen. Petrus nu werpt zich in dit verhaal op als een blokkade op die weg. Daarom wijst Jezus hem terecht; en over de schouders van Petrus spreekt Hij de leerling aan in het algemeen. Doorheen de tijden wordt het ook tot ons gezegd.

Hij wijst zijn leerling Petrus terecht, maar dat betekent niet dat Hij hem verloochent of afschrijft. Immers in het volgende hoofdstuk van het Evangelie nodigt Jezus Petrus en Johannes en Jakobus uit met Hem op de berg van de gedaanteverandering getuige te zijn van zijn heerlijkheid. Ook die woorden klinken over de grens van de eeuwen bij ons. Om het maar even kort door de bocht te zeggen. Wij zijn zowel degenen die ingaan op de verleiding om niet de weg van God te gaan als degenen die getuigen zijn van de belofte van verheerlijking.

In dit geheel mogen we het vervolg verstaan. "Wie mij wil volgen", zegt Jezus in de evangelietekst, "moet zichzelf verloochenen".

Deze woorden mogen we begrijpen in relatie tot onze eigenzinnigheid. En ik bedoel dat helemaal niet moralistisch, maar in relatie tot onze religieuze identiteit als mens. In dat kader is eigenzinnigheid te verstaan als een leven dat zich baseert op de individuele persoon; en op diens eigen angsten, verlangens en wensen los van de ander en los van God. Petrus normeert zijn uitspraken van zichzelf uit, op grond van zijn privé- oordelen. Hij maakt zijn particulier oordeel van toepassing op Jezus zonder rekening te houden met de context van Jezus' leven. Daarmee ontkent hij zowel Jezus als zichzelf in relatie tot

Hem.

De wezenlijke verloochening, die onder de tekst meespeelt, zit in de ontkenning van wie we zijn in relatie tot God. Wanneer we die levensverbondenheid ontkennen, verloochenen wij wie we zijn. Wanneer gezegd wordt dat we om Jezus te volgen onszelf moeten verloochenen, gaat het om de ontkenning van de individualiteit als basis en laatste rechtvaardiging van ons oordeel en van de legitimering van ons handelen. Kort gezegd: niet ik bepaal wat goed is, maar wij, God en mens samen, bepalen wat goed is.

Menselijke vrijheid als het summum van individualiteit is een moderne fictie van wat een mens is. In religieuze zin wordt de menselijke identiteit gegeven in relatie. Ook dat is geen moreel begrip. Het gaat niet om de wettige of cultureel bepaalde relaties. De menselijke identiteit in religieuze zin krijgt gestalte in de relatie tot God en tot de naaste. Daarin wordt weliswaar de fictie van de strikte individualiteit verloochend, dat wil zeggen: ontkend, maar niet de menselijke persoon. De menselijke persoon is nu juist die in relatie tot God en medemens zich ontwikkelende eigenheid. Hierbij wordt de vrije wil nooit uitgeschakeld. Zonder de vrije wil kan een menselijke eigenheid zich nimmer tot persoon ontwikkelen.

Als er alleen maar vrije wil is, dan wordt zo'n persoon waarschijnlijk een botterik of een potentaat. En als de wil bezet wordt en de eigen persoon wordt verloochend, dan is er misschien sprake van een willoos instrument.

Eindelijk kan ik dan de titel van mijn preek onthullen. "Iemand volgen is dat jezelf verloochenen?" Denk maar even aan de recente aanslagen, en de voorbeelden uit de laatste jaren en de vorige eeuwen.

Er zijn bewegingen waarin 'volgen' betekent jezelf als menselijke persoon verliezen. Daarin wordt ook op een bepaalde manier de individualiteit opgegeven omwille van een gemeenschappelijke of het individu overstijgende identiteit. Maar dat gaat gepaard met een verliezen van de vrije wil en het vrije oordeel, die juist wezenlijke kenmerken van de menselijke persoon zijn. Dat verlies is vrijwel altijd het geval in totalitaire en dictatoriale systemen, of die nu van charismatische aard zijn of van staatkundig-juridische aard.

Met name in de Joodse, maar ook christelijke traditie is de soevereiniteit van de vrije wil grondslag van het verbondsgeloof. De God van de Schrift wil geen slaafse volgelingen. Hij verlangt naar mensen die ervoor kiezen om uit liefde en vrije wil zijn weg te gaan. Die weg is ons geopenbaard in de Thora en in de levensweg van het Woord Jezus Christus. Jezus volgen is jezelf vinden en worden. Niet jezelf opgeven, maar je eigenheid vinden als persoon in relatie tot God en de naaste. Dit heft de eigen verantwoordelijkheid niet op, het roept die juist op.

Ook Jezus laat de eigen verantwoordelijkheid en de eigen wil intact. Hij zal niet nalaten ook zijn meest nabije leerlingen te wijzen op hun verantwoordelijkheid. Hij wil niet populair zijn. Hij sluit geen compromissen om maar zoveel mogelijk volgelingen te hebben. Leven met God is ieders eigen onvervreembare verantwoordelijkheid.

Ieder van ons moet daarin zijn en haar eigen weg gaan. We hoeven niet voor elkaar te gaan staan om elkaar te vertellen op grond van conventies of eigen oordeel welke weg de ander moet gaan naar ons idee. Wel kunnen we elkaar helpen de weg van Jezus te gaan: de weg van op relatie gerichte vrijheid, van bewogenheid, van liefde en verbondenheid, waarbij we alle kwaliteiten van onze eigenheid nodig hebben om die daarop in te zetten tot welzijn van allen en tot groei van het koninkrijk van God.

Daarvoor moeten we allemaal ons eigen kruis op ons nemen. Onze eigen levensweg gaan met alles wat zich daarop voordoet aan geluk en tegenvallers. We kunnen nooit de weg van een ander gaan. Maar wel altijd de weg samen gaan met medemensen en met God. We zijn tenslotte geen eiland, we hoeven het niet alleen te doen en kunnen het ook nooit alleen doen. Dat idee moeten we opgeven, als we het al zouden hebben. "Wie achter me aan wil komen, moet het idee van zichzelf verloochenen/ opgeven, en zijn kruis op zich nemen en mij volgen." Als we dan uitkomen bij het lijden en het kruis, dan zullen we ook wel uitkomen bij de steen die weggerold is en bij het licht en bij het leven. Amen.